

A KIRÁLYNŐ

A KIRÁLYNŐ

A *BBC History Magazine* készítőinek összeállítása
II. Erzsébet életéről és a korszakról

BBC THE QUEEN

A BBC HISTORY MAGAZINE munkatársai

Főszerkesztő: Rhiannon Davies és Rob Attar
Produkción szerkesztő: Sue Wingrove és Paul Bloomfield
Művészeti vezető: Rosemary Smith és Sarah Lambert
Művészeti munkatárs: Susanne Frank
Képszerkesztő: Hilary Clothier és Katherine Mitchell
Közreműködők: Ellie Cawthorne, Rachel Dickens, Rachel Dinning, Matt Elton, Elinor Evans, John Evans, Charlotte Hodgman, Paul Jarrold, Emma Mason, Spencer Mizen és Samantha Nott
historymagazine@historyextra.com

PUBLIC RELATIONS

PR Manager: Natasha Lee
Natasha.Lee@immediate.co.uk

SYNDICATION

Director of licensing & syndication: Tim Hudson
International partners' manager: Molly Hope-Seton

**IMMEDIATE
MEDIA^{CO}**

PRODUCTION

Production director: Sarah Powell
Senior production co-ordinator: Lizzie Ayre
Reprographics manager: Tony Hunt

IMMEDIATE MEDIA COMPANY

Content director: David Musgrove
Commercial director: Jemima Dixon
Group managing director: Chris Kerwin
CEO: Sean Cornwell
Executive chairman: Tom Bureau

BBC STUDIOS

Managing Director, Consumer Products and Licensing: Stephen Davies
Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Director, Magazines and Consumer Products: Mandy Thwaites
Compliance manager: Cameron McEwan
UK publishing co-ordinator: Eva Abramik (uk.publishing@bbc.com)

Borítóképek:

Első borító: Színezett portréfotó II. Erzsébetről (1955 körül) © Getty Images
Hátsó borító: Hivatalos portréfotó a huszonegy éves Erzsébet hercegnőről (1947. április) © Getty Images

© Immediate Media Company London Limited, 2022

Not for resale. All rights reserved. Unauthorised reproduction in whole or part is prohibited without written permission. Every effort has been made to secure permission for copyright material. In the event of any material being used inadvertently, or where it proved impossible to trace the copyright owner, acknowledgement will be made in a future issue. MSS, photographs and artwork are accepted on the basis that *BBC History Magazine* and its agents do not accept liability for loss or damage to same.

Views expressed are not necessarily those of the publisher.

We abide by IPSO's rules and regulations. To give feedback about our magazines, please visit immediate.co.uk, email editorialcomplaints@immediate.co.uk or write to Katherine Conlon, Immediate Media Co., Vineyard House, 44 Brook Green, London W6 7BT

Immediate Media Company is working to ensure that all of its paper is sourced from well-managed forests. This magazine can be recycled, for use in newspapers and packaging.

A MAGYAR KIADÁS MUNKATÁRSAI

Fordító: dr. Kelemen László
Szerkesztő: Bukovenszki-Nagy Eszter
Nyomdai előkészítés: Horváth Zsuzsa

ISBN 978-963-544-763-3

Minden jog fenntartva

© Kossuth Kiadó 2022
© Hungarian translation dr. Kelemen László 2022

BEVEZETŐ

II. Erzsébet 1926 áprilisában született, amikor Nagy-Britanniában már csak két hét volt hátra az ország legnagyobb sztrájkjáig, a társadalom még nem heverte ki az első világháború borzalmait, és a Birodalom még az egész földet behálózta. A következő évtizedben a világot és a nemzetet is hatalmas megrázkódtatások érték, de egyetlen sarokköve mindig változatlan maradt: a királynő – a mi legtávolabbi regnáló, leghosszabb életű uralkodónk.

Összeállításunkban azokat a történészek és más szakértők által írt cikkeinket gyűjtöttük össze, és frissítettük fel, melyek némelyike már megjelent a BBC History Magazinban vagy a lap különkiadásában.

Kiadványunkban az olvasók megismerhetik a királynő életútját: a korai éveket, amikor hercegnőként még nem neheztedek rá a korona viselésével járó terhek; a háborúban végzett munkáját; házasságát a néhai Fülöp herceggel; a családi élet örömeit és nehézségeit; hosszú uralkodásának számos fordulópontját és eredményét.

Felidézünk néhány nagy változást, amelyek során az ország és a világ egésze is átalakult, és azt is megvizsgáljuk, milyen szerepe volt ezekben a királynőnek – nem utolsósorban a Nemzetközösség fejlődésében, amelynek történetét ugyancsak ismertetjük.

Reményeim szerint Önök is örömmel olvassák ezt a különkiadást.

Rhiannon Davies, szerkesztő

TARTALOM

8 Időrend

Victoria Arbiter ismertetője az uralkodó rendkívüli életének meghatározó eseményeiről

A KIRÁLYNŐVÉ VÁLÁS

14 Erzsébet hercegnő

Kate Williams összeállítása a korai évekről és annak a hercegnőnek a neveltetéséről, aki nem arra született, hogy királynő legyen

22 Fülöp: a királynő hűséges hitvese

Sarah Gristwood megvizsgálja a királynő és Fülöp herceg kapcsolatát, amely a brit trón történetének leghosszabb házassága lett

30 A koronázás: a hercegnő királynő lesz

Victoria Arbiter áttekinti az 1953-as koronázást, a háború utáni Nagy-Britannia sivár életének színpompás és büszke pillanatát

38 A királynő nagy elődei

Tracy Borman sorra veszi a múlt neves brit királyait, akik II. Erzsébet uralkodói példaképei lettek

44 Szeretet a trón mögött

Victoria Arbiter azt taglalja, hogyan tudta a királynő egyensúlyba hozni a családi életet és a dolgozó anya állandó kötelességeinek követelményeit

ÉLET KIRÁLYNŐKÉNT

54 A Buckingham-palotában

Dickie Arbiter ismerteti a királynő otthonának 18. században kezdődő történetét, és bepillantást nyújt a királyi háztartás mai életébe

60 Dicsőséges királyi rezidenciák

Felkeressük az Egyesült Királyságban a királynő lakhelyeül szolgáló palotákat, a történelmi jelentőségű várakat, valamint a skóciai és a norfolki vidéki nagybirtokokat

66 Királyi jubileumok

Stephen Bates áttekinti, hogy a királynő életének főbb mérföldköveihez kapcsolódó nyilvános reakciók mit árulnak el a monarchiáról alkotott brit nézetekről.

72 Lenyűgöző öltözködés

A királynő ruhatárában tett utazás során meglátjuk, hogyan alakult át az öltözködése a trónon töltött évtizedek során

78 Az uralkodó és miniszterei

Francis Beckett elemzése a királynő és 14 miniszterelnöke viszonyáról, Winston Churchilltől Boris Johnsonig

86 II. Erzsébet a világ körül

Stephen Bates ismerteti azokat a nagy jelentőségű utakat, amelyeken nemcsak Nagy-Britannia, hanem minden bizonnyal a világ legtöbbet utazó uralkodója részt vett

92 A királynő és a Nemzetközösség

Ashley Jackson értékeli II. Erzsébet Brit Nemzetközösségben és a nemzetközi életben játszott szerepét

A KIRÁLYNŐ ÉS HAGYATÉKA

102 Változásokkal teli élet

Dominic Sandrooks feltárja, milyen része volt a királynőnek a brit történelem legnagyobb társadalmi átalakulásával járó fejzeteiben

110 Királynő a képernyőn

Mark Glancy ismertetője három olyan filmről, amely a királyi élet fiktív értelmezéséről szól

114 A *The Crown*-jelenség

Ted Powell megvizsgálja, hogy a nagy sikerű sorozat miért vonzott világszerte olyan sok nézőt

118 Erzsébet és a változó világ

Richard Overy értekezik arról, milyen globális átalakulások zajlottak le a királynő élete során

126 A monarchia változó arculata

Stephen Bates azt tárgyalja, hogy a királyi család II. Erzsébet által előidézett modernizálása hogyan járult hozzá népszerűsége fenntartásához

A királynő

VICTORIA ARBITER krónikája II. Erzsébet rendkívüli életének legfontosabb pillanatairól

Az új hercegnő a harmadik számú trónörökösként született

1926

Ő királyi felsége, Erzsébet Alexandra Mária Yorki Hercegnő április 21-én, hajnali 2 óra 40 perckor császármetszéssel jön világra Mayfairben, a Bruton Street 17. alatt, anyai nagyszüleinek otthonában. Talán kissé előnytelen kezdet, ugyanis ő az egyetlen uralkodó, aki utcanévvvel és házszámmal jelölt királyi lakhelyen született.

Erzsébet első rádióbeszéde közben, 1940-ben.

1939

A hadiállapot kihirdetését követően Hailsham lord javasolja, hogy Erzsébetet és a húgát, Margit hercegnőt evakuálják a viszonylag biztonságos Kanadába, mire anyjuk ezzel a híres mondattal válaszol: „A gyermekek nélkül nem mehetnek, én nem hagynám el a királyt, a király pedig sohasem megy el.” Az ifjú hercegnők a háború nagy részét a windsori kastélyban vészelték át.

1947

Első tengerentúltra tett utazása során Erzsébet csatlakozik szüleihez, hogy ellátogassanak Dél-Afrikába és Zimbabwébe. Az út alatt, 21. születésnapja alkalmából a Nemzetközösségnek tartott rádióbeszédében hangzott el ez a híres mondata: „Mindnyájuk előtt kijelentem, hogy egész életemet, legyen az hosszú vagy rövid, az önkéntes szolgálatának szenteltem.”

1925

1936-37

Miután nagybátyja, VIII. Eduárd mindössze 325 napos uralkodás után lemond, Erzsébet apja vállalja az uralkodás terheit. Királyként a György nevet választja, hogy ezzel is növelje a monarchiába vetett bizalmat. Erzsébet hercegnő az első női trónörökösjelölt, aki tanúja lesz szülei koronázásának.

A háborúban sofőrként és szerelőként teljesített szolgálatot.

1945

1945

Erzsébet feltétlenül ki akarja venni a részét a háborús terhekből, ezért kitarthatóan kampányol, hogy engedélyt kapjon a szolgálatra. Kezdetben a személyes biztonságára hivatkozva elutasítják. Amikor apja végül beleegyezik, Erzsébet belép a Női Területi Hadkiegészítő Szolgálatba, ahol önkéntes sofőrként és szerelőként dolgozik.

A 11 esztendőes Erzsébet, apja 1937. május 12-i koronázásán.

1947

November 20-án Erzsébet hercegnő férjhez megy Philip Mountbatten hadnagyhoz a Westminster-apátságban. A Canterbury érseke által celebrált szertartást 200 millióan hallgatták rádióan. Mivel még érvényben vannak a háború utáni megszorító rendelkezések, Erzsébet fejadagjegyeket gyűjt, hogy megvásárolhassa a Norman Hartnell által készített esküvői ruhájához szükséges szövetet.

Az esküvő sok brit állampolgárnak derűlátásra adott okot.

HERCEGNŐ

ERZSÉBET, *mielőtt királynő lett*

Erzsébet szerető családba érkezett egy évtizeddel azelőtt, hogy nagybátyja lemondása miatt első számú trónörökössé lépett elő, ezért a mozgalmas családi élet mellett rendhagyó oktatásban volt része.

KATE WILLIAMS ismerteti a korai éveket és egy olyan hercegnő nevelkedését, aki sohasem számított rá, hogy királynő lesz.

HÁBORÚS SZEREPVÁLLALÁS

A cserkészlányok egyenruháját viselő Erzsébet hercegnő a windsori Frogmore-ban, 1942-ben, röviddel a 16. születésnapja előtt.

A SZEMKÖZTI OLDALON:

A gondtalan hercegnő hétéves korában, három évvel a nagybátyja lemondása miatti válság előtt.

HARMADIK A SORBAN

1926. május 29-én összegyűlik a királyi család, miután a Buckingham-palota kápolnájában megkeresztelték az újszülött hercegnőt. Bár ekkor harmadik volt a trónörökösök sorában, nem várták, hogy uralkodó lesz.

A VÁRVA VÁRT LILIBET

A hét hónapos Erzsébet Alexandra Mária hercegnő York hercegnéjével. A herceg azt írta, hogy a kisbaba „teljessé teszi a boldogságunkat”.

**HERCEGNŐK
JÁTÉK KÖZBEN**

Erzsébet Margit húgával hintalovacskázik 1932 augusztusában.

Nagy-Britannia 1926 áprilisában a Szakszervezeti Kongresszus (SZK) által meghirdetett általános sztrájk kapujában állt. A rendkívüli gazdasági krízist a szénárak háború utáni zuhanása, valamint a kormány által bevezetett aranystandard idézte elő, és mindez súlyos helyzetbe hozta a bányászatot. Miután egy kormánybizottság a bányászok bérének csökkentését javasolta, bejelentették a teljes körű sztrájkot, amelyhez a bányászoké mellett az SZK-hoz tartozó összes szakszervezet – köztük a vasúti és közúti szállítóké is – csatlakozni készült.

A válság ellenére William Joynson-Hicks belügyminiszter nem tehette meg, hogy kivonja magát a következő királyi utód legitimitásának személyes tanúsítása alól. York hercege és hercegnéje, V. György Bertie nevű második fia és annak felesége, leánykori nevén Elizabeth Bowes-Lyon az első gyermekét várta. Noha a baba nem számított közvetlen trónörökösnek, Sir Williamnek el kellett utaznia Mayfairbe, a Bruton Street 17. szám alá, ahol a gyermek születését tervezték.

A kislány április 21-én, hajnali 2 óra 40 perckor született meg császármetszéssel. Mint a herceg írta: „Régóta vágytunk egy gyermekre, aki teljessé teszi a boldogságunkat.” A baba „egy kis drágaság a bájos arcocskájával”, jelentette ki Mária királyné. „Remélem, hogy te és a papa ugyanolyan boldogok vagytok az unokátok miatt, mint mi, vagy hamarosan szeretnétek még egy unokát?”, írta válaszlevelében szüleinek a herceg. A kislány hivatalosan harmadik volt a trónörökösök sorában, de hátrébb került volna, ha nagybátyjának, a walesi hercegnek vagy apjának később fia születik. Anyja, nagynyja és dédnagynyja után – akik valamennyien királynék, nem pedig uralkodó királynők voltak – az Erzsébet Alexandra Mária nevet kapta. Az volt a sorsa, hogy jól házasodjon, de ennél többet nem vártak tőle.

Május 3-án elkezdődött az SZK által meghirdetett általános sztrájk. Stanley Baldwin konzervatív miniszterelnök kijelentette, hogy ez az „anarchiához vezető út”, de a kor-

mány keményen lépett fel: önkénteseket toborzott, és segítségül hívta a középosztályt. Május 12-én az akciót lefűjték, és a következő évben a kormány betiltotta a szimpátiatüntetéseket, valamint a kényszerítésére irányuló munkabeszüntetéseket, hogy lehetetlenné tegyen egy újabb általános sztrájkot, és visszaállítsa a fennálló hatalmi struktúrát. Két héttel később a yorki érsek a Buckingham-palotában megkeresztelte Erzsébet Alexandra Máriát.

Akis hercegnő a nagyszülei kedvence lett, és a családban azon kevesek közé tartozott, akik nem félték a királytól, vagy ahogy ő nevezte, „Anglia nagypapájától”. 1927 elején a szülei elutaztak Ausztráliába és Új-Zélandra, a kislányt pedig az otthoni nevelőnőkre bízta. Amikor visszatértek, új házba költöztek, a Piccadilly 145. szám alá, a Hyde Park közelében. Az épületben 25 hálószoba, lift és bálterem is volt, azonban királyi mércével mérve Erzsébet csak átlagosnak számító, de kényelmes helyen nőtt fel, és a kertben nem hercegnőkkel játszott, hanem üzletemberek és orvosok lányaival.

1930-ban Erzsébet kapott egy húgocskát: megszületett Margit hercegnő. Ekkor John R. Clynes volt a belügyminiszter, aki elutazott a Glamisi kastélyba, a yorki hercegnők ősi otthonába. „Örömmel mondhatom, hogy nagy kékszeme és vasakarata van. Ennél többre egy hölgynek nincs is szüksége!”, írta róla az édesanyja. Ahogy a lánykák cseperedtek, kiderült, milyen eltérő a természetük. Nyilvánvalóvá vált, hogy a két kislány nagyon különböző személyiség. Erzsébet lelkiismeretes, kötelességtudó és rendszerető volt – nem tudott úgy lefeküdni, hogy előtte ne nyergelje le, és ne etesse meg a lovakat, akiket takarosan ellátott. Margit szeretett játszani, akaratos volt, és sok csínytetett el; ilyenkor mindig képzeletbeli barátját, Halifax nevű unokatestvérét hibáztatta.

1933-ban a hétéves Erzsébet új nevelőnőt kapott. Marion Crawford kisasszonyt úgy ajánlották be York hercegnéjének, mint vidéki lányt, aki jó tanár, kivéve, ha matematikáról van szó. Szerencsére a lányok anyukája sem volt a megerőltető tanulás híve. Ő és a férje is utálta az iskolát (a herceget tökfilkónak csúfolták).

„Erzsébet lelkiismeretes, kötelességtudó és rendszerető volt – nem tudott úgy lefeküdni, hogy előtte ne nyergelje le, és ne etesse meg a lovakat, akiket takarosan ellátott.”

Marion Crawford nevelőnő csak korlátozott oktatásban részesítette a fiatal hercegnőket. Miután Erzsébet első számú trónörökösé lépett elő, a tanítás is sokkal komolyabb lett.

A királyi pár a lányoknak igazán boldog gyermekkort akart biztosítani, sok kellemes emlékekkel, ami nagyon kevés tanulást jelentett. A királynak csak egy kérése volt: „Tanítsa meg Margitot és Lilibetet tisztességesen bánni a kezükkel!” Miss Crawford nem sokat követelt a lányoktól. Erzsébet tanórái délelőtt fél tíztől tizenegyig tartottak, a nap többi részét pedig a szabadtéri játékoknak, a táncnak és az éneklésnek szentelték, amelyek közé másfél óras pihenőt iktattak be.

Szüleivel ellentétben Erzsébet hajlandó volt tanulni, a történelmet és az irodalmat pedig kifejezetten szerette, de kevés lehetősége nyílt rá, hogy komolyabb oktatásban részesüljön. Mária királyné bírálta is a hercegnők képzését, és felelegette, hogy neki annak idején a nyári szünetre is sok házi feladatot adtak, de semmi sem változott. A szabadidejében Erzsébet leginkább kutyákkal és lovakkal szeretett foglalkozni. Kijelentette, hogy egy gazdához megy majd feleségül, hogy rengeteg tehene, lova és kutyája legyen.

1936 januárjában V. György elhunyt, és a trónra Wales hercege került VIII. Eduárd néven. Királyként minden addiginál jobban függött szeretőjétől, Wallis Simpsontól, de míg a külföldi sajtó hosszán foglalkozott az elvált amerikai asszonyhoz fűződő viszonyával, addig a brit lapok hallgattak. Október végén Wallis beadta válókeresetét második férje ellen, ami egyértelművé tette, hogy a király feleségül akarja venni. A kormány ezt mindenáron meg akarta akadályozni, mert attól féltek, hogy a nép nem fogadja el az uralkodó hitvesének az elvált asszonyt. A birodalmi kormány nyíltan elutasította ennek még a gondolatát is. Mint Miss Crawford írta: „Mindenki világosan látta, hogy hatalmas felhők gyülekeznek a ház fölött.”

1936. december 10-én Erzsébet arra készült, hogy megírja naplóbejegyzését az aznapi úszóleckéje után, amikor odakintről meghallotta a kiáltóaszt: „*Isten óvja a királyt!*”. A hercegnő megkérdezte egy inastól, hogy mi történt. Megtudta, hogy a nagybátyja lemondott a trónról, és az apja az új király.

– Ez azt jelenti, hogy te leszel a következő királynő? – kérdezte tőle Margit.

– Igen – válaszolta a nővére –, majd egyszer.

– Ó, te szegény!

A válság és a változások közepette Erzsébet elsajátított egy módszert, amelyet egész életében használt: ragaszko-

dott a napi rutinjához, és mindig nyugodtnak próbált látszani. Az úszóleckéhez ezt írta a naplóba: „A lemondás napja.”

A Piccadilly 145. szám alatti vidám életnek vége szakadt. A család beköltözött a Buckingham-palotába, a hercegnők szüleinek idejét pedig, akik eddig mindig velük voltak, kitöltötték a találkozókkal, a fogadásokkal és a politika. A volt királyt – aki ekkor már a Windsor hercege címet viselte –, a lányok által imádott David nagybácsit Európába küldték. Erzsébet Mária királyné társaságában vett részt apja

koronázásán, és azt írta, hogy a Westminster-apátságot valamilyen köd borította be, legalábbis így érezte.

Ezzel a hercegnő lett a trón következő várományosa. Mária királyné is beleszólt az oktatásába, így az unokája több történelmet tanult. 1938-ban Erzsébetnek alkotmánytörténetet kezdett oktatni Henry Marten, az Etoni Egyetem rektorhelyettese. Marten tanítása fontos volt a hercegnő számára a saját szerepének megértése szempontjából: megtudta, hogy az alkalmazkodóképesség erősíti a monarchiát, és azt is, hogy közvetlenül az alattvalókhoz kell szólnia.

A palota és a kormány is attól tartott, hogy Erzsébet elszigetelődik, ezért megalapították a Buckinghami Lánycserkész Csoportot, amelynek szerda délutánonként tartott rendezvényeire húsz lányt hívtak meg. A kis hölgyek a palota kertjében tanultak túrázni, és a folyosókon gyakorolták a cserkészjelzéseket.

1939. március 15-én a német tankok bevonultak Prágába. A Neville Chamberlain miniszterelnök által szorgalmazott látszólagos béke szertefoszlott. „Ki remélheti, hogy meg lehet fékezni egy óriáskígyót?”, tette fel a kérdést a *The Telegraph*. Az ország a háború felé tartott.

1939 nyarán Erzsébet és szülei meglátogatták a dartmouthi Királyi Haditengerészeti Főiskolát, ahová korábban a király is járt. Ott mutatták be neki 13 éves korában az akkor 18 éves Fülöp, görög és dán királyi herceget. A hercegnőt lenyűgözte a fiatalember.

Szeptember 3-án Chamberlain a BBC rádióban bejelentette, hogy Nagy-Britannia belépett a háborúba. Még aznap a király is nyilatkozott egy adásban, és azt mondta, hogy „ez a gyászos óra... történelmünk talán legsorsdöntőbb órája”. Ekkor a hercegnők Miss Crawforddal az szokásos nyári vakációjukat töltötték, a Balmoral melletti Birkhallban, ahol hamarosan több száz Glasgow-ból kimenekített ember csatlakozott hozzájuk. A Sandringhamben

A JÖVENDŐBELI KIRÁLYNŐ A 11 éves Erzsébet hercegnő is tanúja annak, hogy apját, York hercegét VI. György néven királlyá koronázzák, miután annak bátyja, VIII. Eduárd 1936-ban lemondott az uralkodásról.

A KORONÁRÓL LEMONDOTT VIII. Eduárd nem egészen egy évig uralkodott, mielőtt leköszönt, hogy feleségül vegye az elvált, amerikai Wallis Simpsont.

PAJTÁSOK A PALOTÁBAN: lánycserkészcsoporthoz alapítottak, hogy Erzsébet vele egykorú lányokkal játszasson.

KÉPEK: GETTY IMAGES / SHUTTERSTOCK-AP

„Miután Erzsébet lett a trón első számú örököse, alkotmánytörténetet kezdett tanulni.”

A GYAKORLATIAS HERCEGNŐ

1945-ben a király megenyhült, és megengedte Erzsébetnek, hogy ő is kivegye a részét a háborús feladatokból. A hercegnő belépett a Területi Hadkiegészítő Szolgálatba, és autószerelést tanult.

töltött karácsony után a windsori királyi szállásra mentek, amelynek eredetileg halvány rózsaszínű falait zöldre festették, hogy megtévesszék az ellenséges bombázókat. A királyné nem engedett a nyomásnak, hogy a gyerekeket Kanadába küldjék, ahová már nem ér el a németek keze.

1940 tavaszán a német csapatok lerohanták Dániát és Norvégiát. Winston Churchill lett a miniszterelnök, aki a parlament alsóházában tartott első beszédében kijelentette, hogy „a politikánk: minden erőnkkel folytatni a háborút tengeren, szárazföldön és levegőben”. Norvégia és Dánia uralkodói Londonban kerestek menedéket. A hercegnőket elküldték a windsori kastélyba – a koronaékszerekkel együtt, amelyeket papírba csomagolva elzártak a pincében.

A hercegnőknek kulcsszerepet szántak a stratégiailag fontos propagandában: az emberekkel közölték, hogy egy titkos vidéki helyre küldték őket, ahol mindenhová magukkal viszik a gázálarcaikat, a kertben pedig maguk ter-

melik a saját sárgarépájukat és burgonyájukat. Ám a lányoknak így is kijutott a háború borzalmaiból: a konfliktus során mintegy 300 bombát dobtak le a Windsori Nagy Parkra. Többször előfordult, hogy éjjel felkelítették Erzsébetet és Margitot, majd leküldték őket a palota pincéibe. Churchillhez hasonlóan ők is „légős ruhában” aludtak – cipzárás, egybeszabott, meleg, praktikus kezeslábasokban, amelyeket a bombázások idejére találtak ki.

A palota többször is elutasította a kérést, hogy Erzsébet beszédet mondjon a rádióban. Miután 1940-ben a Luftwaffe földig rombolta a brit városokat, a király és a királyné megmondolta magát. Akkoriban kulcsfontosságú volt, hogy megkapják az Egyesült Államok háborús támogatását, és megengedték, hogy a hercegnő a BBC-ben felszólaljon. Az észak-amerikai gyerekeknek sugárzott beszédben előadta, hogy ő és a húga együttérez mindazokkal, akiket kitelepítettek: „Tapasztalatból tudjuk, mit jelent messzire kerülni azoktól, akiket mindennél jobban szeretünk.”

KÉP: GETTY IMAGES

„Erzsébet kiképzése propagandaakció volt. A róla készült fényképek kezében szerszámokkal ábrázolták, és a képe szerepelt minden szövetséges újság címlapján.”